

<https://blogs.lse.ac.uk/religionglobalsociety/2022/03/putins-war-and-the-making-of-a-ukrainian-jewry/>

Путінова війна й формування українського єврейства

Марина Сапріцька-Наум
2 березня 2022 року

Виправдовуючи своє вторгнення в Україну, Путін заявив, що домагається її «денацифікації». Абсурдність цього виправдання стає очевидною не лише через швидке зростання популярності президента України, який є євреєм, а й з огляду на довголітню історію юдаїзму в Україні. У цій своєчасній публікації докторка Марина Сапріцька-Наум пише про єврейську громаду в Одесі та вплив цієї війни на єврейську й українську ідентичність її членів.

Вперше я приїхала в Одесу 2005 року в статусі антропологині й провела етнографічні польові дослідження серед місцевих євреїв, які всупереч масовій міграції вирішили залишитися в місті або емігрували й повернулися. Я вивчала, як специфічна історія Одеси, космополітичного єврейського міста, вплинула на формування ідентичності одеських євреїв, що були залучені до різних проєктів єврейського відродження на місцях.

На той час єврейське населення Одеси, майже 30 тис. осіб, було переважно російськомовним. Мало хто з тих євреїв, з якими я познайомилася, вважав себе українцем, хоча жили вони в Україні, а дехто категорично відкидав риторичку й політику українського націоналізму. Євреї, які покинули територію України за радянської влади, відчували ще менший зв'язок з українською ідентичністю. «[Я розмовляв російською, отже, я був росіянином](#)» — так зазвичай говорили колишні радянські єврейські емігранти та їхні діти, які покинули країну в 1970-х роках. Для одеських євреїв як удома, так і за кордоном, жажлива війна, яку Путін розв'язав 24 лютого 2022 року і яка роздирає їхню батьківщину й людство в цілому, стала чинником зміцнення їхньої ідентичності як українських євреїв.

Євреї та інші російськомовні, які живуть в Україні, «[позбуваються своєї російськості](#)» на користь українськості, особливо після політичних наслідків [Євромайдану 2013–2014 років](#). Для українських євреїв за кордоном, які раніше ідентифікували себе як «російські» і так їх називали в ЗМІ й на вулиці, ця зміна відбулася миттєво тоді, коли Путін вторгся в Україну під приводом «[захисту російськомовних](#)».

«До сьогоднішньої війни я б сказав, що я росіянин, — говорить лондонець, чия родина емігрувала з Одеси в 1970-х роках. — Мої батьки виїхали, коли Одеса ще була частиною Радянського Союзу. Вони ніколи не розмовляли українською; ми вважали

себе росіянами. Коли хтось запитував, звідки моя родина, я відповідав, що з Росії. Але не сьогодні. Тепер я своїм дітям кажу, що ми українці».

Війна в Україні об'єднала українців усіх конфесій так, як досі світ не бачив. В єврейських громадах по всій країні та в усьому світі сформувалося сильне відчуття, що вони українці, незалежно від мовних відмінностей, громадянства чи місця народження. Вони є частиною боротьби України за незалежність, справедливість, здоровий глузд, демократію та свободу. Ведучи боротьбу проти зла, президент країни Володимир Зеленський, який є євреєм, завоював серця світу хоробрістю та вірністю своєму народові.

Водночас він виявився й обличчям нового українського єврейства — сильний, гордий, хоробрий і стійкий. Його називають «єврейським героєм» світу й **«символом нації»**. Твіти з текстом «Зеленський — мій президент» блискавично розлетілися по всьому світу як вияв захоплення міжнародної спільноти лідером, який попри те, що був ціллю Путіна «номер один», **відмовився від евакуації в безпечне місце**.

Зеленський — єврей, але його єврейське коріння не відіграло ролі в передвиборчій кампанії чи під час його президентства — аж до сьогодні. Він не наголошував на цьому, як і інші. Проте коли Росія звинуватила Зеленського в керівництві нацистською державою, щоб виправдати вторгнення Путіна й **«денацифікацію»** України, єврейство Зеленського стало помітною частиною його особистості (**його родичі загинули в Голокості під час Другої світової війни, а його дід Семен, теж єврей, героїчно воював у радянській Червоній армії, захищаючи Україну від фашистів**). Історія Зеленського дає зрозуміти Путіну, українському народу та решті світу, що Україна визначається не темною історією співпраці з нацистами, а своїм яскравим шляхом вперед, що його проклав лідер українських євреїв. У цьому контексті єврейство Зеленського має ще більше значення й служить для **висміювання Путіна і його заяв про «захист» росіян в Україні**. **Жарт, розказаний в Одесі**, показує абсурдність аргументів Путіна в очах місцевих євреїв: «Двоє чоловіків на вулиці говорять їдишем. Підходить третій і запитує, чому вони не розмовляють російською. Один із них відповідає: “Я занадто боюся, бо якщо говоритиму російською, прийде Путін і спробує нас звільнити!”»

Одеса колись посідала третє місце у світі за чисельністю єврейського населення. Наприкінці XIX століття євреї відіграли вирішальну роль у створенні одеської культури. Через етнічний склад міста, аполітичну атмосферу та **«примат місцевої ідентичності над національною»** Одесу описують як «унікальну», як державу всередині держави. Сьогодні це вирізнення є спостереженням із минулого, а не описом поточної реальності. Немає різниці між Харковом, Дніпром, Мелітополем, Черніговом, Києвом, Одесою чи Львовом. Всі вони — атаковані українські міста, де місцеві євреї та багато лідерів їхніх громад, які є іноземними громадянами, стоять разом з Україною. Етнічні, релігійні та мовні відмінності, через які ці міста колись

видавалися світу «українськими» чи «російськими», більше не мають того самого значення. Пости в Телеграмі, популярній комунікаційній платформі українців під час цієї війни, пишуть що російською, що українською. Українців не розділяє мова, а [об'єднує спільна ідея](#), що Україна має значення, має право на існування та зазнає смертельних нападів. «Я воюю за Україну не через те, що я українець, — каже молодий одесит, який живе в Тель-Авіві. — Я борюся як гуманітарій за людей, яких люблю».

Деякі мої друзі в Україні тепер перетнули кордон з Молдовою та Польщею, щоб знайти безпечний притулок. Інші цілими днями стоять у черзі на кордоні на межі виснаження або складають екстрені плани виїзду. Але більшість з них залишається саме там, де вони були, готові захищати своє місто, демонструючи подвиги хоробрості й усвідомлюючи, що вірність Україні може коштувати їм життя. «Я нікуди не піду, — каже мені Ігор, 38-річний одесит. — Я записався і готовий воювати й вмирати за свій дім». У тихі години комендантського часу він і група інших озброєних людей патрулюють вулиці й надсилають повідомлення сусідам і близьким друзям, перевіряючи стан один одного й обмінюючись новинами й пропозиціями надати їжу, ліки та іншу підтримку. Путін серйозно недооцінив солідарність, силу й мужність українського народу, який разом став на захист України й готовий боронити її за будь-яку ціну.

«Російський військовий корабель... Іди нах*й» — це послання солдатів на острові Зміїний, які були захоплені російською армією, не просто продемонструвало стійкість українського народу, а є прикладом [«героїзму, гідного найтемніших днів Другої світової війни»](#). Світ побачив, що українці й росіяни — не одне ціле. Це важка реальність для країни, де багато громадян мають родичів і друзів у Росії, розмовляють російською і так чи інакше пов'язані з російськомовною культурою колишнього СРСР. Але не спорідненість, не дружба й не мова злютовує українців у розпал війни, а радше розуміння того, що Україна — суверенна держава, їхній дім, і їхній дім — під ударом.

Провідники єврейських громад розповідають у своїх проповідях про хоробрість євреїв і виживання небагатьох у боротьбі проти значно чисельнішого ворога, пов'язуючи війну в Україні з історіями про Хануку, Пурим і навіть вихід євреїв з Єгипту. Рабин Шломо Левітанський, [шлях \(посланець\)](#) Хабадського хасидського руху в Сумах, що на російсько-українському кордоні, повністю відданий підтримці своєї громади попри небезпеку перебування в зоні бойових дій. Він є одним із 183 хабадських посланців в Україні та інших лідерів громади, які вирішили [залишитися у своїх містах](#). «Тут так страшно, але як я можу піти? У мене тут моя родина Мігдал», — написав голова одеського єврейського громадського центру «Мігдал», коли місто бомбили. Левітанський вважає, що навіть неєвреї надихаються єврейськими історіями виживання. На [вебінарі](#), організованому рухом ХаБад у Белгравії, він розповідає, як лідери християн у Сумах додають вірянам надії, спираючись на історію про євреїв, які під час втечі з Єгипту вижили в пустелі, не маючи іншої їжі, крім [манни](#). «Порожні

полиці магазинів, дефіцит пшениці та інших продуктів змушують людей шукати щось духовне, вищу силу», — каже він. У фейсбучному пості, опублікованому в Шабат на другий день війни, рабин Авраам Вольф з Одеси підтримує настрої своїх вірних, нагадуючи їм: «[Думай добре, і все буде добре](#)».

Путінова війна забрала життя людей, знищила місця та ідеології, але також породила найсильніші українські настрої в усьому світі. Це відкриває шлях до нового розділу в історії українсько-єврейських взаємин і спільної ідентичності українських євреїв.

Примітка. Цей матеріал містить погляди авторки, а не позицію блогу LSE Religion and Global Society чи Лондонської школи економіки.

Про авторку

Д-р Марина Сапріцька-Наум є запрошеною співробітницею кафедри антропології LSE. Її дослідження зосереджено на єврейській ідентичності, міграції та міському житті. Вона також пише про поняття дому й діаспори, космополітизм, філантропію та подорожі до місць спадщини. Її поточні студії присвячені глобальному юдаїзму й транснаціональним єврейським ідентичностям у Лондоні.